

Įvadas

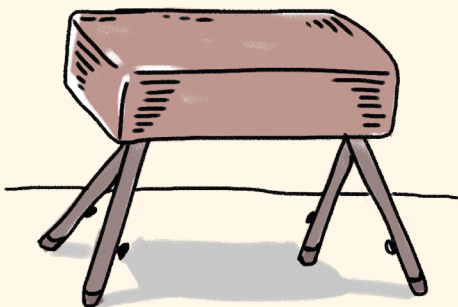
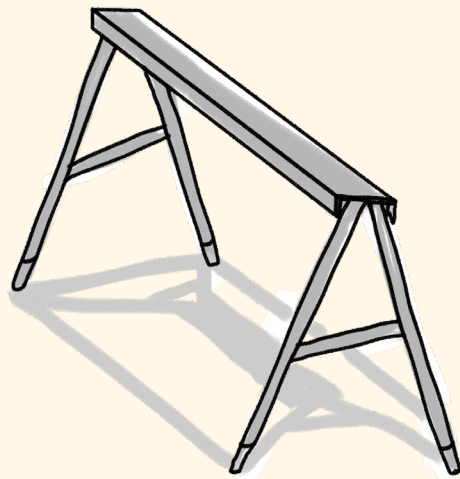
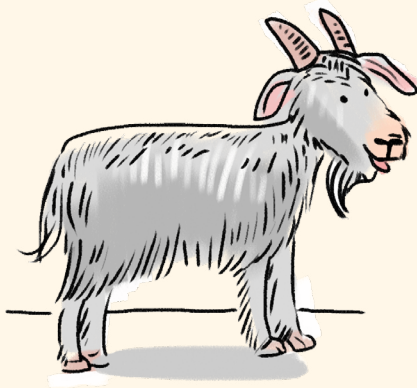
Žymus vokiečių kalbininkas Vilhelmas fon Humboltas (Wilhelm von Humboldt) yra pasakęs, kad žmogus yra žmogus tik kalbos dėka. Jūs žinote, kad lietuvių kalba ne tik graži, skambi, bet ir be galo turtinga. Jos turtingumą rodo žodžių daugiareikšmiškumas, antonimai, sinonimai, frazeologizmai. Ar žinojote, kad, pavyzdžiui, toks, atrodo, paprastas žodis kaip ožys turi 8 vartotinas reikšmes (žr. *Dabartinės lietuvių kalbos žodyną*. Interneto prieiga <https://goo.gl/X6wBH3>). Palyginkite sakinius: *Ožys mekena ir badosi* ir *Užsispyręs kaip ožys* arba *Lentas pjaudavo dviese išilginiu pjūklų, pasidėję ant ožių* ir *Vaikas turi ožį*.

Kokia yra pagrindinė (pirminė) žodžio ožys reikšmė? Ką reiškia ožys staliui? Kokiomis reikšmėmis žodis ožys vartojamas pateiktuose sakiniuose? Kaip manote, kodėl žodžiai įgyja tiek papildomų reikšmių? Kokie veiksniai tam turi įtakos?

Kad galėtumėte atsakyti į šį ir kitus klausimus, atlikite keletą užduočių.

Rekomendacijos mokytojui

Modulio užduotims atlikti rekomenduojama skirti 2–3 pamokas. Kai kurias užduotis (mokytojo nuožūra) mokiniai gali atlikti namuose.

Užduotys ir klausimai

Ne veltui sakoma, kad kalba – tautos mentaliteto (galvosenos, mąstymo, suvokimo) būdas, atspindys. Kalboje telpa tautos gyvenimas, asmenybės charakterio bruožai, bendravimo ypatumai, tik reikia gebėti visa tai išskaityti. Tautinės savybės ir kultūriniai stereotipai taip pat atsispindi kalboje.

MENTALITĖTAS

Mentalitetas [lot. *mentalis* – protinis] – individui arba žmonių grupei būdingas galvosenos, mąstymo būdas.

1. Kaip manote, kokie yra lietuviai? Koks Jūsų draugas? Remdamiesi savo kultūrine patirtimi, skaitytais literatūros kūriniais, 6–8 (galima ir daugiau) žodžiais apibūdinkite lietuvių nacionalinio charakterio (arba draugo) bruožus.

Jums padės žemiau pateikti žodžiai.

Sąžiningi, lankstūs, greiti, mandagūs, santūrūs, nepriekaištingi, senamadžiai, jausmingi, patikimi, silpnavaliai, niūrūs, linksmi, jautrūs, rimti, tiesūs, šnekūs, be humoro jausmo, lėti, snobiški, gudrūs, gobšūs, teisingi, išmintingi, atviri, draugiški, darbštūs, nepatikimi, kuklūs, triukšmingi, punktualūs, dalykiški, neišauklėti, ekstravertai, intravertai, neaiškūs, nuobodūs, tvirtavaliai.

Rekomendacijos mokytojui

Ši užduotis skirta mokinių žodynui turtinti. Prašoma, kad mokinys iš pateiktų žodžių sąrašo išsirinktų 6–8 žodžius, kurie, jo manymu, tiksliausiai apibūdina lietuvių (arba drauga). Atkreiptinas dėmesys, kad renkamasi iš duotų žodžių. Mokinys iš pasyvaus žodyno kai kuriuos žodžius perkelia į aktyvią vartoseną. Čia labai svarbi mokinio sukaupta kultūrinė patirtis, skaityti kūriniai, kuriais jis gali remtis. Dar vienas svarbus dalykas – galima paprašyti argumentuoti, kodėl būtent taip apibūdina lietuvius, kas lėmė žodžių pasirinkimą ir pan.

2. Naudodamiesi elektroniniu *Sinonimų žodynu* (interneto prieiga <http://lkiis.lki.lt/sinonimu>) išplėskite sudarytą žodžių sąrašą sinonimais. Tarkime, jeigu Jums atrodo, kad lietuviai (arba draugas) yra *kuklūs*, papildykite savo apibūdinimų sąrašą žodžiu *drovūs*. Pasvarstykite ir parašykite, kada tinka vartoti *kuklus*, o kada – *drovus*?

Rekomendacijos mokytojui

Užduotis skirta dirbti su elektroniniu *Sinonimų žodynu*. Atlikdami šią užduotį mokiniai ugdysis darbo su elektroniniu žodynu įgūdžius, sudarydami sinonimų eiles plėš žodyną. Mokiniai taip pat susipažįsta su kontekstiniais sinonimais – svarbu atkreipti jų dėmesį, kokiam kontekste vartotinas vienas ar kitas sinonimas, pavyzdžiui, kada tinka apibūdinimas *drovus*, o kada – *gėdingas*, kada – *sarmatingas*. Taigi užduotis orientuota į mokinių analitinį mąstymą – mokiniai įgyja semantikos žinių.

3. Kokiais žodžiais lietuvius apibūdina užsieniečiai? Remkitės asmenine patirtimi, skaitytais kūriniais, aplankytose šalyse įgytomis žiniomis ir kultūrine patirtimi. Galbūt Jums teko susidurti su stereotipais – išankstinėmis nuostatomis ir nuomonėmis.

STEREOTIPAS

Stereotipas [↗ stereo... + ↗ tipas]:

- 1) monolitinė (metalinė, guminė, plastikinė) iškiliaspaudės formos kopija dideliems tiražams spausdinti;
- 2) **visuomenės sąmonėje funkcionuojantis supaprastintas, schematizuotas, emociškai nuspalvintas kokio nors objekto vaizdinys;**
- 3) fiziol. dinaminis Δ – individo sąlyginių (įgytų) refleksų tam tikra išmokta reiškimosi tvarka (nuoseklumas), pvz., žmogaus darbo įgūdžiai, įpročiai;
- 4) tiksliai bet kurio dalyko kopija.

Rekomendacijos mokytojui

Atliekant šią užduotį ugdomas mokinių analitinis mąstymas – patys apibūdinę lietuvius turi prisiminti, kaip užsieniečiai apibūdina mus. Atsakymai lyginami su pirmosios užduoties. Galima padiskutuoti, kokios lietuvių savybės sutapo, kokios nesutapo, kokios priežastys lėmė panašumus ir skirtumus.

Prieš užduoties atlikimą rekomenduotina su mokiniais pakalbėti apie stereotipus, pateikiant tokį konkretų pavyzdį – įsivaizduokite, kad vykstate į Paryžių. Kokių asociacijų kyla jūsų galvose? Kodėl? O dabar – į Italiją. Ko tikėtės?

3.

Kalba kaip socialinis kultūrinis reiškinys. I dalis. 5–6 klasės koncentras

4. Kaip apibūdintumėte kaimyninių šalių pasirinktų kultūrų atstovus (užsieniečius) ar draugą, gyvenantį kitoje šalyje. Palyginkite juos su gimtosios šalies atstovais. Pasinaudokite prieš tai pateiktais apibūdinamaisiais žodžiais.

Rekomendacijos mokytojui

Užduotis skirta loginiam – analitiniam mąstymui ugdyti. Užduoties atlikimas paremtas lyginimu – mokiniai atlikdami šią užduotį turi palyginti lietuvių ir kitos (pasirinktos) kultūros atstovo apibūdinimus, išskirti panašumus ir skirtumus.

Kūrybinė užduotis

Sukurkite lietuvių portretą. Palyginkite jį su pasirinktos tautos atstovo apibūdinimu.

Rekomendacijos mokytojui

Ši kūrybinė užduotis yra apibendrinamoji. Mokiniai turi apibūdinti, kokie yra lietuviai, palyginti juos su kitos kultūros atstovais. Atkreiptinas dėmesys, kad ankstesnėse modulių užduotyse mokinių buvo prašoma pavieniais žodžiais apibūdinti tam tikros kultūros atstovus, o čia mokiniai rašo rišlų tekstą. Kaip jau ne kartą minėta, lyginimas ugdo mokinių gebėjimus rasti panašumus ir skirtumus, tarpusavio ryšius, išskirti tai, kas svarbiausia, daryti pagrįstas išvadas.